

tasavvuf

İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi

İstanbul 2016

tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Yıl: 17 [Temmuz-Aralık 2016] Sayı: 38

ISSN 1302-3543

tasavvuf uluslararası hakemli bir dergidir / tasavvuf is an international refereed journal

Bu dergi uluslararası ve ulusal   veri indeksleri tarafından taranmaktadır

İmtiyaz Sahibi/Publisher

Aziz Mahmud Hüdâyi Vakfı
İktisadi İşletmesi adına
Dr. Adem Ergül

Editör/Editor

Doç. Dr. Ali Namlı

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Ethem Cebecioglu
Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz
Prof. Dr. Mustafa Kara
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Necdet Tosun
Prof. Dr. Sâfi Arpaguş
Prof. Dr. Süleyman Derin
Doç. Dr. Ali Namlı
Doç. Dr. Hikmet Yaman
Yrd. Doç. Dr. M. Nedim Tan
Arş. Gör. Dr. Ercan Alkan

S. Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor

Yusuf Ünal

Sekreteryâ/Secretary

Furkan Mehmed

Grafik Tasarım/Graphic Design

Hüdâyi Grafik

Kapaktaki Hat/Cover Calligraphy

Ali Toy

İletişim Bilgileri/Contact Information

Küçük Çamlıca Mah. Çilehane yolu Cad.
No: 12 Üsküdar-İSTANBUL

Telefon/Telephone

+90 (216) 428 39 60

+90 (555) 405 34 35

Faks/Fax

+90 (216) 327 75 83

e-posta/e-mail

bilgi@tasavvufdergisi.net

web sayfası/web page

www.tasavvufdergisi.net

Baskı-Cilt/Printing House

Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş. İkitelli O.S.B. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No:60/3-C
Başakşehir-İst. 0 (212) 671 07 00

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Arif Naushahi
Prof. Dr. Arthur F. Buehler
Prof. Dr. Dilaver Gürer
Prof. Dr. Hamid Algar
Prof. Dr. Himmet Konur
Prof. Dr. İlhan Kutluer
Prof. Dr. Kadir Özköse
Prof. Dr. M. Erol Kılıç
Prof. Dr. Mustafa Aşçer
Prof. Dr. Mustafa Çiçekler
Prof. Dr. Mustafa Uzun
Prof. Dr. Ramazan Muslu
Prof. Dr. Reşat Öngören
Prof. Dr. S. Hayri Bolay
Prof. Dr. Süleyman Uludağ

Sayı Hakemleri/Referees on This Issue

Prof. Dr. Kadir Özköse
Prof. Dr. Reşat Öngören
Doç. Dr. Fatih Özkafa
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akkuş
Yrd. Doç. Dr. Sezayi Küçük

Yazıların ilmî ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergimizde yayımlanan yazılar, elektronik veya yazılı bir ortama izinsiz olarak aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Yurt İçi Abonelik: 100 TL | Yurt Dışı Abonelik: 50 Euro | Kurumsal: 200 TL

İÇİNDEKİLER

Editör'den.....V

Makaleler

Seb'îniyye'nin Hermetik Bir Silsilesi (mi?) -Ebu'l-Hasan eş-Şüştî'nin el-Kasîdetü'n- Nûniyye'si Üzerine Bir Tahlil-

Ahmet Murat ÖZEL.....1-24

Çelebioğlu Külliyesi; Mevlevîliğin İran'daki ilk Temsilciliği

Esra DOĞAN25-46

Araştırma Notları

Mâtürîdiyye ve Tasavvuf İlişkisi

Necdet TOSUN47-54

1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri

Erkan ÖVÜÇ55-113

Metin Neşri

Mevâki' u'n-nücûm'un Tevfik Bahsi Üzerine Abdullâh Salâhî Uşşâkî'nin Yaptığı Nazmen Tercüme ve Hâşiyesi

Ali İhsan KILIÇ.....115-126

Mustafa Behcet Bey'in Muhammed Fassî Tercüme ve Şerhi

Ömer Sami UZUNER.....127-184

Kitap Değerlendirmeleri

Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik : Kalenderîler XIV.-XVII. Yüzyıllar

Bilal YAMAK.....185-194

Ebu'l-Hasan eř-Şâzelî Hakkındaki En Eski Üçüncü Kaynak

Ahmet Murat ÖZEL.....195-199

Ekrem Buğra Ekinci, Hayatı ve Hâtıralarıyla Seyyid Abdülhakîm Arvâsî

Büşra BELGELİ201-204

Haşim Şahin, Dervişler ve Sufi Çevreler

Büşra ÇAKMAKTAŞ.....205-209

CONTENTS

From the EditorV

Articles

A Hermetic lineage of Sab'īniyya? - A Study on al-Qaṣīda al-Nūniyya by Abū al-Ḥasan al-Shushtarī

Ahmet Murat ÖZEL1-24

Çelebioğlu Complex: The Earliest Representation of the Mawlawiyya in Iran

Esra DOĞAN25-46

Research Notes

Relationship between Māturīdiyya and Sufism

Necdet TOSUN47-54

Dervish Convents of Üsküdar in 1925 as Recorded in the Register 1341

Erkan ÖVÜÇ55-113

Text Editions

Abdullāh Ṣalāhī Ushshāqī's Versified Translation and Annotation of the Tawfiq Section of the Mawāqī' al-Nujūm

Ali İhsan KILIÇ115-126

The Translation and Commentary of the Muḥammad Faṣṣ by Mustafa Behcet Bey

Ömer Sami UZUNER127-184

Book Reviews

Ahmet Yasar Ocak, Marginal Sufism in the Ottoman State: the Qalandaris between the Fourteenth and Seventeenth Centuries

Bilal YAMAK185-194

One of the Earliest Sources regarding Abū al-Ḥasan al-Shādhālī

Ahmet Murat ÖZEL195-199

Ekrem Bugra Ekinci, Abdulkakim Arvāsī with His Life and Memoirs

Büşra BELGELİ201-204

Hasim Sahin, Dervishes and Sufi Circles

Büşra ÇAKMAKTAŞ205-209

Editör'den

Değerli okuyucular,

Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi'nin 38. sayısını sizlere takdim etmiş olmaktan dolayı mutluyuz. Bu sayımızda hakemli makaleleri, araştırma notları, metin neşri ve kitap değerlendirmeleri gibi bölümlerde muhtelif yazılar yer almaktadır.

Bu sayıda iki adet hakemli makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ahmet Murat Özel'in "Seb'îniyye'nin Hermetik Bir Silsilesi (mi?) -Ebu'l-Hasan eş-Şüşterî'nin el-Kasîdetü'n- Nûniyye'si Üzerine Bir Tahlil-" başlıklı makalesidir. Makalede Endülüslü İbn Seb'in'in gözde öğrencisi ve halefi Ebu'l-Hasan eş-Şüşterî'nin *el-Kasîdetü'n-nûniyye* adıyla meşhur olan ve bazı araştırmacılarca Seb'îniyye tarikatının Hermetik tabiatta bir silsilesi olarak kabul edilen şiirinin gerçekten böyle olup olmadığı sorusunun cevabı aranmıştır. Ayrıca İbn Seb'in'in ve Şüşterî'nin felsefe eleştirisine rağmen şiirde filozoflara eleştirel olmayan bir biçimde yer verilmesinin nedeni açıklanmaya çalışılmıştır.

Diğer hakemli makale ise Esra Doğan'ın "Çelebioğlu Külliyesi; Mevlevîliğin İnan'daki ilk Temsilciliği" başlıklı makalesidir. Makalede İlhanlı Devleti hükümdarı Olcaytu tarafından Sultaniye şehrinde yaptırılan ve yakın tarihte restore edilen İnan'ın en eski dergâhı olan Çelebioğlu Külliyesi tanıtılmaktadır. Mevlevîliğin İnan'a geçiş sürecini başlatan yapı olarak kabul edilen bu tarihî külliyenin ilk mevlevîhanelerden biri olması muhtemeldir.

Necdet Tosun'un "Mâtürîdiyye ve Tasavvuf İlişkisi" başlıklı yazısında başta Mâtürîdiyye mezhebinin kurucusu olan İmam Ebû Mansûr Mâtürîdî olmak üzere mezhebin meşhur âlimlerinin tasavvufla irtibatları, tasavvulla ilgili eserleri ve değerlendirmeleri ortaya konulmuştur. Diğer taraftan Mâtürîdiyye mezhebine bağlı mutasavvıflar, akaide dâir kaleme aldıkları eserler hakkında bilgi verilmiştir.

Erkan Övünç'ün "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri" baş-

lıklı yazısı 1925'te tekkelerin kapatılmasının hemen öncesinde tekkelerin vakıflarıyla ilgili yönlerinin tespitine dâir 1341 (1925) tarihli Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter'in (1341 Defteri) tahlil ve neşri yer almaktadır. Bu defterde tekkenin son şeyhi, tekkenin hâl-i hazırdaki durumu, vâkıfı ve vakfiye özetine yer verilmektedir.

Bu sayıda iki adet metin neşri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ali İhsan Kılıç tarafından hazırlanan *Mevâkı'û'n-nücûm'un Tevfik Bahsi Üzerine Abdullâh Salâhî Uşşâki'nin Yaptığı Nazmen Tercüme ve Hâşiyesi* başlıklı metindir. Diğeri ise Ömer Sami Uzuner tarafından hazırlanan *Mustafa Behcet Bey'in Muhammed Fassı Tercüme ve Şerhi* başlıklı metindir.

Kitap değerlendirmeleri bölümünde M. Bilal Yamak tarafından Ahmet Yaşar Ocak'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler XIV.-XVII. Yüzyıllar*, Ahmet Murat Özel tarafından Ebu'l-Hasan eş-Şâzelî hakkındaki en eski üçüncü kaynak olan Abdunnûr b. Muhammed b. Ahmed el-'Imrânî'nin *Takyid fî tercemeti ve ahvâli's-Şeyh Ebi'l-Hasan Ali b. Abdullah eş-Şehir bi's-Şâzili*, Büşra Belgeli tarafından Ekrem Buğra Ekinci'nin *Hayatı ve Hâtıralarıyla Seyyid Abdülhakim Arvâsi*, son olarak Büşra Çakmaktaş tarafından Haşim Şahin'in *Dervişler ve Sufi Çevreler* isimli kitaplarının tanıtımı ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Gelecek sayılarda buluşmak ümidiyle...

kayıtlarından oluşan bu eserlere dayandıklarını söylemek mümkündür.

Bu iki esere, yakın bir geçmişe kadar farkında olunmamış, yine Şâzelî'den bir sonraki nesle ait râvîlere dayanması bakımından en eski üçüncü kaynak sayılabilecek bir eseri daha artık ekleyebiliriz: Faslı bir Şâzeliyye müntesibi olan Abdunnûr b. Muhammed b. Ahmed el-'Imrânî'nin (ö. 750/1349'dan sonra) kaleme aldığı *Takyîd fî tercemeti ve ahvâli'sh-Şeyh Ebi'l-Hasan Ali b. Abdullah eş-Şehîr bi'sh-Şâzîlî* başlıklı eseri (thk. Kenneth Honerkamp, 1. Baskı, XXVI+105 s., Dâru'l-meşrik, Beyrut 2012).

Takyid'i tahkik ederek neşreden Honerkamp, eseri ilk olarak bir makaleyle tanıtmıştı.³ Ama Honerkamp'ın bu risaleyi fark etmesini sağlayan, Paul Nwyia'nın eserin bir nüshasının Fez'de, Karaviyyin Üniversitesi'nin kütüphanesinde bulunduğunu belirttiği bir atfı olmuş.⁴ Kendisi de bu atıftaki bilginin izini sürerek esere ulaşmış: "O sırada ben de, İbn Abbâd er-Rundî'nin *er-Resâilü'l-kübrâ*'sının tahkikli neşri için araştırma yapmak üzere Fez'deydim ve bu nadide yazmanın bir kopyasını alabildim."⁵

Kenneth Honerkamp'ın⁶ bu çalışmadaki emeği, yazma nüshanın tahkik edilerek neşri, İngilizce olanı daha geniş olmak üzere, İngilizce ve Arapça iki girişin yazılması; ayet, hadis ve isimlerden oluşan geniş bir indeksin hazırlanması şeklinde ifade edilebilir.

Risalenin yazarı olan Abdunnûr el-'Imrânî hakkında, Fez uleması ve sufilerini anlatan çeşitli kaynaklarda bilgi bulunuyor. 'Imrânî'nin, Fez'deki ilim çevrelerine tasavvufun ve özellikle de Şâzeliyye'nin tanıtılmasıyla ilgili bir işlevi olmuş. 'Imrânî'nin, Şâzeliyye tarihi açısından işaret edilmesi

3 Kenneth Honerkamp, "A Biography of Abû'l-Hasan al-Shâdhili dating from the Fourteenth Century", *Une voie soufie dans le monde la Shâdhiliyya*, Ed. Eric Geoffroy, Maisonneuve-Larose, Paris 2005, s. 73-87. Bu makale, paragraf düzeyinde yapılmış bir kaç küçük değişikliklikle birlikte, konumuz olan neşrin baş tarafında yer almaktadır.

4 Paul Nwyia, *Ibn 'Abbâd de Ronda (1332/1390) Un mystique prédicateur à la Qarawîyin de Fès*, Imp. Catholique, Beyrouth, 1961, s. 21.

5 Abdunnûr b. Muhammed b. Ahmed el-'Imrânî, *Takyîd fî tercemeti ve ahvâli'sh-Şeyh Ebi'l-Hasan Ali b. Abdullah eş-Şehîr bi'sh-Şâzîlî*, Thk. ve giriş: Kenneth Honerkamp, 1. Baskı, Dâru'l-meşrik, Beyrut 2012, s. 9-10 (Muhakkikin İngilizce yazdığı giriş.)

6 Ya da İslami adıyla Abdülhadi Kenneth Honerkamp'ın. Uzun seneler Pakistan ve Fas'taki klasik ve modern eğitim kurumlarında eğitim alan bir mühtedi Honerkamp. Bu eserin girişindeki teşekkür yazısında kitabı ilk olarak, Faslı şeyhi Sidi Tuhâmî el-Attâr'a ve sonra diğer Şâzeli meşayihinin ervahına ithaf etmesinden de anlaşılacağı gibi, aynı zamanda bir Şâzeli fakiri. Bkz. el-'Imrânî, *Takyîd*, s. 5.

gereken bir başka önemli rolü, İbn Abbad er-Rundî'nin⁷ kendisinden *el-Muvatta'* ve nahiv okumuş olması, dahası Rundî'nin Şâzeliyye ile tanışmasında 'Imrânî'nin etkili olmasıdır.⁸ 'Imrânî, altmış yaşında (745/1345 tarihinde) Tunus'a giderek, Ebu'l-Hasan eş-Şâzeli'nin oradaki izlerinin peşine düşmüştür. Bu risale, işte Tunus'a yaptığı bu seyahatinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Risalede aktardığı rivayetlerin kaynağı, başta, Ebu'l-Hasan eş-Şâzeli'nin müridleri olan Ebû Abdullah Muhammed b. Sultân ve kardeşi Ebu'l-Azâim Mâdî b. Sultân'ın (ö. 718/1318) olmak üzere, Şâzeli'nin doğrudan müridleri olan isimlerin sohbetinde bulunmuş olan Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülmuhsin el-Câmî'dir.⁹

Şâzeliyye'nin en meşhur iki kaynağından biri olan *Dürretü'l-esrâr*'ın müellifi olan İbnü's-Sabbâğ'ın da Tunus'ta, başta Ebu'l-Azâim Mâdî b. Sultân olmak üzere Şâzeli'nin doğrudan müridleri olan isimlerle irtibat kurduğunu ve onlardan derlemeler yaptığını biliyoruz. İbnü's-Sabbâğ'dan yirmi-yirmi beş sene kadar sonra Tunus'a gelen 'Imrânî'nin de İbn Sultân kardeşlerin tilmizi olan Câmî'yle irtibat kurduğunu görmekteyiz. Bu, iki müellifin de aynı rivayet silsilesinden beslenmesi anlamına gelmektedir. Bu durumun yarattığı doğrudan sonuç, *Dürre* ile *Takyîd* arasında bir örtüşmenin bulunmasıdır. Bununla birlikte muhakkik *Takyîd*'de, *Dürre*'de olmayan bilgiler ve rivayetler tespit etmiştir. *Takyîd*'de yer alan yetmiş bir bölümde yer alan otuz dört rivayet ve bir mektup ne *Dürre*'de, ne de *Letâifü'l-minen*'de yer almaktadır.¹⁰ Honerkamp yanı sıra, risalede yer alan rivayetlerden *Dürretü'l-esrâr*'da da bulunanlara yeri geldikçe dipnotlarda işaret etmiştir.

Risale beş bölümden oluşmaktadır:

İlk bölüm: Ebu'l-Hasan eş-Şâzeli'nin manevi eğitiminin ilk yıllarını ele alır. Onun, şeyhi Abdüsselâm b. Meşîş'e (ö.622/1225) intisap etmesi bu bölümde yer alır. Bu bölümde İbn Meşîş ve Şâzeli arasında geçen diyaloglar da bulunmaktadır.

İkinci bölüm: Şâzeli'nin Ifrikiyye'ye gitmesi, orada başta Peygamber

7 Özellikle *Hikem-i Atâiyye* üzerine yazdığı *Ġaysü'l-mevâhibi'l-'aliyye fi şerhi'l-Hikemil-'aliyye* adlı şerhiyle bilinen meşhur Endülüslü Şâzeli şeyhi. Hakkında bkz. Mustafa Kara, "İbn Abbâd er-Rundî", *DİA*, IXX/266-267.

8 Bkz. el-Imrânî, *Takyîd*, (muhakkikin İngilizce yazdığı giriş), s. 11-12.

9 Bkz. el-Imrânî, *Takyîd*, (muhakkikin İngilizce yazdığı giriş), s. 13.

10 Bkz. el-Imrânî, *Takyîd*, (muhakkikin İngilizce yazdığı giriş), s. 13-14.

Efendimiz olmak üzere, Hızır ve meleklerin de içinde bulunduğu çeşitli keşif ve kerametlere mazhar olması; yanı sıra bir kutup olarak zuhur etmesi ele alınır.

Üçüncü bölüm: Risalenin en geniş bölümüdür. Bu bölüm marifet başta olmak üzere, Şâzeli'nin temel öğretilerini belirgin kılan sözlerinin ve rivayetlerin yer aldığı bölümdür. Honerkamp'ın işaret ettiği gibi, bu bölümün ağırlık noktasını marifet ve bununla bağlantılı olarak, dindar tipolojilerinin bir değerlendirmesi oluşturur. Avam-havas-havassu'l-havas ya da abid-zahid-sıddık-veli gibi ayrımlara dair görüşler bu bölümün konusudur.

Dördüncü bölüm: Bu bölümde, Şâzeli'nin müridlerine yazmış olduğu üç mektup yer almaktadır.

Beşinci bölüm: Başlığı, “Evradı, hizbi, bazı zikirleri ve duası” şeklinde olsa da ve ‘Imrânî bölümün başında *Hizbü'l-kebir*'i haber veriyor olsa da, bu bölüm, Honerkamp'ın işaret ettiği gibi Şâzeli'nin *Hizbü'l-kebir*'inin sadece giriş bölümünü içermektedir. Dolayısıyla bu bölümün noksan olduğu söylenebilir.¹¹

Eseri hazırlayan Honerkamp'ın çalışmayla ilgili ulaştığı sonuçlar şunlardır:

1. Eserde, daha önce yayınlanmamış (bu *Dürretü'l-esrâr* ve *Letâif*de yer almamış anlamına geliyor) otuz dört rivayet ve bir mektup yer almaktadır.

2. Gerek bu risale ve gerekse İbnü's-Sabbâğ'ın *Dürretü'l-esrâr*'ındaki rivayetler arasındaki benzerlikler, Şâzeliyye'nin Mısır'a intikal etmeden önceki ilk evresini geçirdiği Tunus dönemine ait yazılı bir geleneğin varlığına işarettir.

3. Eserde yer alan rivayet zinciri, bizim İbnü's-Sabbâğ'ın alıntılarının bir kısmını da tanımlamamıza izin vermektedir. Çünkü İbnü's-Sabbâğ, ilk bölümdeki biyografik alıntılardan sonra, alıntılarını genellikle muayyen ravilere isnat etmemektedir.

4. Sonraki döneme ait kaynaklarda ‘Imrânî'ye ve eserine atıfların olması, Fez'le Şâzeliyye'nin Tunus kolu arasında erken bir bağlantının bulunduğunu göstermektedir.

5. İbn Abbad er-Rundi, Şâzeliyye'nin Tunus ve Mısır kolları arasında bir

¹¹ Bkz. el-Imrânî, *Takyid*, (muhakkikin İngilizce yazdığı giriş), s. 25.

eksen işlevi görmüştür. Rundî, 'Imrânî'nin öğrencisiydi ve aynı zamanda İbn Atâullah el-İskenderî'nin eserlerini Fez'de popülerleştiren bir isimdi. Böylece Rundî, Şâzeliyye'nin her iki geleneğinde birden Şâzelî öğretilerini temsil eden bir figür olmuştu.¹²

Sonuç olarak bu çalışmanın, Şâzeliyye'nin ilk dönemine dair önemli rivayetler içeren ve *Dürretü'l-esrâr* ve *Letâifü'l-minen*'le birlikte birincil kaynaklar arasına giren, böylece de Şâzeliyye araştırmaları için vazgeçilmez bir nitelik kazanan önemli bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

12 Bkz. el-Imrânî, *Takyîd*, (muhakkikin İngilizce yazdığı giriş), s. 25-26.

